

Аляксандр Дуброўскі
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

НАВУКОВАЕ РЭДАГАВАННЕ БІБЛЕЙСКАГА ПЕРАКЛАДУ: ЛІНГВІСТЫЧНЫ, ТЭКСТАЛАГІЧНЫ І ЭКЗЭГЕТЫЧНЫ АСПЕКТЫ

Навуковае рэдагаванне – той падвід спецыяльнага рэдагавання, які ажыццяўляецца далёка не заўсёды. У абсалютнай большасці выпадкаў пра яго кажуць у сувязі з падрыхтоўкай да выдання навуковых тэкстаў. Але можна ўявіць і іншыя сітуацыі. Стварэнне і выданне сучасных перакладаў Бібліі – менавіта такі выпадак.

Сёння сур’ёзныя, аўтарытэтныя пераклады біблейскіх тэкстаў ствараюцца калектывамі спецыялістаў, у якія з самага пачатку ўключаны не толькі перакладчыкі. А. Дзясніцкі, апісваючы склад такіх калектываў, называе і багаслоўскага рэдактара [гл. 1, с. 274; 2, с. 267]. Суадносячы гэтае паняцце з тэрміналогіяй тэорыі рэдагавання, мы прыйдем да высновы, што гаворка ідзе пра навуковага рэдактара, проста ў дадзеным выпадку адразу называецца тая сфера, у якой і будзе спецыялістам гэты навуковец, – багаслоўе.

Кола задач багаслоўскага рэдактара будзе больш ці менш шырокім у залежнасці ад шэрагу фактараў. Адзін з іх – кваліфікацыя перакладчыкаў. У рэальнасці перакладчыкі могуць нават не ведаць біблейскіх моў. Такое здараецца асабліва часта тады, калі рыхтуецца пераклад на мовы так званых малых народаў. У гэтым разе прыняцовае патрабаванне да перакладчыкаў – валоданне адпаведнай мэтавай мовай як роднай і вопыт літаратурнай працы. Бывае цяжка ці немагчыма знайсці сярод такіх людзей тых, хто б яшчэ валодаў і біблейскімі мовамі. Зразумела, што кола задач багаслоўскага рэдактара ў гэтым разе будзе вельмі шырокім і яго супрацоўніцтва з перакладчыкамі будзе наладжана з самага пачатку праекта. Значна больш простаай сітуацыяй будзе тая, калі перакладчыкі ведаюць біблейскія мовы. У ідэале гэта павінны быць філолагі-класікі і філолагі-гебраісты. Але названыя спецыялісты могуць не мець багаслоўскай адукацыі і не арыентавацца ў біблейскай праблематыцы, хаця яны і будуць хрысціянамі і змест самой Бібліі ім будзе знаёмы (як і хрысціянскае веравучэнне). Багаслоўскі ж рэдактар павінен быць менавіта тэолагам – спецыялістам у біблейскай праблематыцы, а вось мова перакладу можа не быць для яго роднай. А. Дзясніцкі дапускае [гл. 2, с. 268], што, калі перакладчык валодае і мовамі арыгінала, і ведамі ў галіне біблейскай, ён можа працаваць і без багаслоўскага рэдактара.

Але праблема ў тым, што перакладчыкаў бывае некалькі ці нават шмат, а ў такім разе неабходнасць аднаго навуковага рэдактара відавочная.

Спынімся толькі на трох аспектах навуковага рэдагавання біблейскага перакладу – лінгвістычным, тэксталагічным і экзгетычным.

Гаворачы пра першы, трэба разумець, што навуковы рэдактар не падмяняе літаратурнага: апошні таксама абавязкова ёсць у перакладчыцкім калектыве. Але зараз гаворка ідзе пра тую праблему, вырашыць якую можа толькі біблеіст. Вось адносна просты прыклад: даслоўны (і таму ў большасці выпадкаў няправільны) пераклад у тэксце Новага Запавету такой фігуры маўлення, як гендыядыс, літаратурны рэдактар заўважыць толькі тады, калі на мэтавай мове гэта будзе гучаць ненатуральна. У рускім Сінадальным перакладзе гэта выразы накшталт *в стране и тени смертной* або *ради клятвы и возлежавших с ним*. У першым выпадку больш натуральна гучала б *в стране смертной тени*, у другім – *из-за клятв, которые он дал в присутствии гостей*. Але часта распазнаць гендыядыс цяжэй: *философиею и пустым обольщением; жизнь и нетление; благодать и апостольство*. На вялікі жаль, пераклад Новага Запавету на беларускую мову А. Клышкі, які заяўлены як пераклад з грэцкай мовы, ва ўсіх названых выпадках капіруе менавіта калькі рускага Сінадальнага перакладу. Тое ж самае датычыцца перакладу В. Сёмухі, за выключэннем прыкладу *жизнь и нетление*: тут мы сустракаем адэкватны пераклад *жыццё нятленнае*. Што перашкодзіла адэкватна перакласці і ў астатніх выпадках? Магчыма, менавіта адсутнасць належнага навуковага рэдагавання.

Ёсць сітуацыі значна больш складаныя. Асабліва праблемы ўзнікаюць, калі працуе вялікі калектыў перакладчыкаў. Напрыклад, адно і тое ж імя ці паняцце ў розных кнігах можа ў выніку выглядаць у перакладзе па-рознаму. А. Дзясніцкі прыводзіць прыклад з Сінадальнага перакладу: адно і тое ж імя (праўда, гаворка ішла пра розных людзей) аказалася ў розных урыўках перакладзена пяццю рознымі спосабамі: *Илий, Елигу, Елия, Елиав, Елиуй*.

Кажучы пра тэксталагічны аспект, звернем увагу на тое, што перакладчык, які можа абсалютна не разбірацца ў тэксталагіі, проста бярэ тое ці іншае крытычнае выданне і працуе з ім. Але праблема ў тым, што само крытычнае выданне – не ісціна ў апошняй інстанцыі, у ім самім можа быць нямала спрэчных момантаў. Нарэшце, часам ад крытычнага выдання проста трэба будзе адступіць па нейкіх спецыфічных прычынах. Такія прычыны могуць выглядаць нават камічна. Так, у адным з сучасных рускіх перакладаў чытаем [3, с. 33]: «Отпустив народ, Иисус сел

в лодку и отправился в окрестности Магадана» (Мф 15:39). «...Неискушенный читатель может решить, что Он поехал на Охотское море», – пиша А. Дзясніцкі і прапануе тут прыводзіць геаграфічную назву не па крытычным, а па традыцыйным тэксце – *Магда́ла*, а не *Магадан*. Зразумела, што такія рашэнні можа і павінен прымаць менавіта навуковы рэдактар. А падобных прыкладаў можа быць шмат. Пры перакладзе Старога Запавету часам трэба арыентавацца не толькі на масарэцкі тэкст, але і на Септуагінту, нават калі заяўлена, што пераклад у цэлым робіцца з першага.

Нарэшце, навуковы рэдактар будзе цалкам адказваць і за тэксталагічныя каментарыі, як, у прыцыпе, і за большасць іншых. А сучаснае выданне Бібліі ўжо нельга ўявіць без каментарыяў, хаця б мінімальных. Шэраг каментарыяў ствараюць самі перакладчыкі: напрыклад, туды яны змяшчаюць варыянты перакладу, калі дапускаецца некалькі разуменняў аднаго і таго ж месца. Але роля навуковага рэдактара ў стварэнні каментарыяў нам уяўляецца найбольш важнай.

Экзэгетычны аспект навуковага рэдагавання біблейскага перакладу найбольш складаны. Гаворка ідзе пра тое, што пераклад павінен спараджаць менавіта тое разуменне, якое спараджаў старажытны арыгінальны тэкст у сваіх першых чытачоў. Але разуменне першых чытачоў было абумоўлена і забяспечвалася тым, што яны і аўтар знаходзіліся ў адным гісторыка-культурным кантэксце, а часам і мелі непасрэдныя зносіны, як, напрыклад, адрасаты лістоў апостала Паўла з ім самім. Тыя лісты Паўла, якія дайшлі да нас у складзе Новага Запавету, – гэта толькі частка перапіскі. Гэта ў тым ліку яго адказы на іх лісты да яго. Павел цытуе сваіх карэспандэнтаў і апанентаў. Першымі чытачамі-адрасатамі гэтыя цытаты цудоўна распазнаваліся. А вось сучаснаму чытачу, а да гэтага – перакладчыку дапамагчы зразумець гэтыя моманты павінен рэдактар-бібліеіст. У Сінадальным перакладзе мы чытаем: «А о чем вы писали ко мне, то хорошо человеку не касаться женщины» (1 Кор 7:1). Параўнаем з сучасным перакладам: «Относительно того, что вы писали мне в письме: “Лучше мужчине не прикасаться к женщине”». І далей: «Но раз так много разврата, то пусть у каждого мужчины будет своя жена и у каждой женщины свой муж» [3, с. 275]. Сапраўды, даказана, што гэта цытата, і зразумела, што Павел, хутчэй, палемізуе з дадзеным сцверджаннем [гл. 4, с. 64–72]. Усе падобныя нюансы перакладчык не можа ведаць, а рэдактар-бібліеіст ведаць будзе.

Такім чынам, навуковае (багаслоўскае) рэдагаванне біблейскага перакладу – неабходны этап яго падрыхтоўкі, калі перакладчыцкі калектыў

сапраўды мае сваёй мэтай стварэнне якаснага і аўтарытэтнага выдання. Для беларускамоўнага чытача Бібліі такое выданне застаецца ўсё яшчэ не да канца ажыццёўленай марай.

Літаратура

1. Десницкий, А. Введение в библейскую экзегетику / А. Десницкий. – М.: Изд-во ПСТГУ, 2013. – 413 с.
2. Десницкий, А. Современный библейский перевод: теория и методология / А. Десницкий. – М.: Изд-во ПСТГУ, 2015. – 432 с.
3. Радостная Весть: Новый Завет в переводе с древнегреческого / пер. с древнегреч. В. Н. Кузнецовой. – М.: Рос. Библейское о-во, 2001. – 432 с.
4. Хейз, Р. Этика Нового Завета / Р. Хейз. – М.: Библейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2005. – 712 с.

Петр Жолнерович

Белорусский государственный университет

**ЦЕНзуРА В ВОЕННОЙ ГАЗЕТЕ 1960-х гг.
(на примере публикаций Владимира Короткевича)**

В августе – сентябре 1965 г. В. Короткевич находился во Владивостоке на военных сборах в газете Краснознаменного Тихоокеанского военного флота «Боевая вахта». Имеющиеся в отделе редких книг и рукописей Центральной научной библиотеки имени Якуба Коласа Национальной академии наук Беларуси материалы (писатель сохранил рукописи и машинописи и привез их в Минск) позволяют провести сопоставительный анализ напечатанного и первоначально написанного текстов.

Среди материалов – два очерка, опубликованных 29 августа («Рождения сорок второго») и 16 сентября («Счастливого плавания, старшина!»), и неопубликованная статья «Их опыт должен быть закреплен». Последний материал по сути рассматриваемых вопросов можно отнести к проблемной статье, так как затрагивает положительные моменты подготовки военных моряков непосредственно на боевом корабле в сопоставлении с их подготовкой в учебном отряде, поэтому не случайно, что данный текст не был опубликован, видимо, по цензурным соображениям, а также из-за его злободневности и, вероятно, несоответствия политике флота. На всех 9 листах машинописи стоит помета *нп* [2] (не печатать? не публиковать?).

Два портретных очерка посвящены матросам, которых, возможно, предложила редакция газеты либо писатель сам их выбрал (что маловероятно из-за короткого срока нахождения на сборах): первый – старшине